

Урок – спогад пам'яті жертв Голодомор у 1932-1933 рр. в Україні

Учитель історії
Шаптала М.І.

Мета уроку. Ознайомлювати учнів з трагічним минулим нашого народу; вчити дітей бережно ставитися до історії своєї країни, розкривати її як білі, так і чорні сторінки; виховувати здатність кожної людини на скорботу і пам'ять про мільйони загублених життів співвітчизників.

Обладнання. Свічечка, свідчення очевидців, факти Голодомору, Указ Президента України, журнал «Барвінок» 11.11.2008 р., запис пісень, ілюстрації, брошури, література, план виховного заходу на дошці записаний.

Хід уроку

(Горить свічка)

Вступне слово вчителя.

Пам'ять – нескінченна книга, в якій записано все: і життя людини, і життя країни. Там багато сторінок вписано кривавими і чорними кольорами. Чорне вороння зграями ширяло над селами, заціпенілими в тяжкому смертельному сні 1933 року.

Зараз щороку Україна прихиляє коліна перед мільйонами жертв Голодомору 1932-1933 років, перед тими страждальцями, могили яких розкидані по садках, балках, дворах, узбіччях доріг та на цвинтарях, де насипані великі могили або колективні. Воістину говорять колективний голод, колективний холод, біль і страждання, колективна смерть, вони й понині кровоточать у серцях тих, хто пережив страшні роки, а тепер дістав таку можливість розповідати, свідчити, переконувати.

Розповідь учителя історії на тему «Голодомор: причини та наслідки»

Голодомор – геноцид української нації, скоєний керівництвом Радянського Союзу на чолі з Йосифом Сталіним шляхом штучно створеного масового голоду з метою знищення українців, остаточної ліквідації українського спротиву режиму та намагань українців збудувати самостійну, незалежну від Москви Українську Державу.

Міжнародно-правове визначення геноциду

Визначення злочину геноциду в міжнародному праві було дане у статті II Конвенції 1948 року про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього. Термін «геноцид» запровадив науковець єврейського походження Рафал Лемкін. Він був першим фахівцем в галузі міжнародного права, хто визначив [злочини сталінського](#) комуністичного режиму проти українців як геноцид та проаналізував геноцид в Україні в контексті міжнародного права.

Геноцид визначається як дії, що чиняться з наміром знищити, цілком або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку шляхом вбивства членів такої групи, заподіяння серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи, навмисного створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на цілковите або часткове фізичне винищення її, запровадження заходів, розрахованих на запобігання народженню дітей у середовищі такої групи, насильна передача дітей з однієї групи людей в іншу.

Походження терміну «Голодомор»

Подвійний слов'янський іменник goldomogъ складений з коренів goldъ і toгъ має значення «мор, викликаний голодом, страждання від голоду, голодування». Уперше термін Голодомор згадується 17 серпня 1933 року в чеському часописі «Večerník P.L.», який розмістив інформацію «Hladomor v SSSR».

Голодомор: причини та механізми

Голодомор в Україні 1932-1933 років не був випадковим явищем природного чи соціального походження, як це стверджували спочатку радянські, а згодом проросійські історики. «Смерть через голод» стала наслідком цілеспрямовано застосованого тоталітарною владою терору голодом, тобто геноцидом. Він став покаранням українців за їхній спротив колективізації сільського господарства і небажання перебувати

під владою Росії. наслідок руйнування системи сільського господарства і сіл, спричинене примусовою колективізацією, що стала Це покарання здійснювалося шляхом знищення української культури, мови, традицій. Шляхом штучно організованого голоду радянська влада намагалася вирішити так звану «українську проблему» за наказом Сталіна.

За даними істориків, на початку 30-х років XX-го століття основним центром опору більшовицькій політиці колективізації та форсованої індустріалізації було українське село. В Україні сталося понад 4 тис. масових протестних виступів за участю близько 1,2 млн. чоловік. З колгоспів вийшли 41 200 селянських господарств, близько 500 сільських рад відмовлялися приймати нереальні плани хлібозаготівель.

Сталін боявся втратити Україну як ресурс, без якого побудова могутньої індустріальної імперії, здатної завоювати світ, залишалася б тільки мрією.

Не бажаючи втрачати Україну, радянський режим вибудував план винищення частини української нації, що був замаскований під плани здачі хліба державі. Йшлося про повне вилучення всіх запасів зерна, а потім конфіскацію інших продуктів харчування та майна в якості штрафів за невиконання плану здачі хліба. Перетворивши Україну на територію масового голоду, режим перекрив всі шляхи до порятунку. Відбулася ізоляція голодуючих. З цією метою був застосований режим «чорних дошок» і заборона голодуючих виїжджати за межі України. Колгоспи і села, занесені на «чорні дошки», оточувалися загонами міліції та радянських спецслужб. Звідти вивозили усі запаси їжі. Заборонялася торгівля та ввезення будь-яких товарів. 22,4 мільйони людей було фізично заблоковано в межах території Голодомору.

Ще однією складовою геноциду було свідоме блокування інформації про голод. У січні 1933 року радянською владою було зробленою заяву про відсутність голоду в країні. Сталінський режим відмовився від зовнішньої допомоги.

Наслідки Голодомору

Голодомор 1932-1933 років охопив період з квітня 1932 року по листопад 1933 року. За ці 17 місяців було вбито понад 7 мільйонів людей в Україні і 3 мільйони українців поза її межами, в регіонах, що історично були заселені українцями: Кубань, Північний Кавказ, Нижнє Поволжя та Казахстан. Пік Голодомору припав на весну 1933 року. В Україні від голоду щохвилини вмирало 17 людей, 1 400 – щогодини, понад 30 тисяч – щодня... Питання кількості людських втрат України від Голодомору досі залишається відкритим.

Реальні цифри загиблих замовчувалися, що підтверджується наданим владою розпорядженням не реєструвати смерть дітей у віці до одного року. Українці у віці від 6 місяців до 17 років становили близько половини всіх жертв Голодомору. У зв'язку з цим, середня тривалість життя українців у 1933 році становила 7,3 року в чоловіків і 10,9 років у жінок. За всю історію людства подібних показників ніде не було зафіксовано.

За антиукраїнською спрямованістю та масштабністю застосування, голод 1932-1933 років виявився найжахливішою зброєю масового знищення та соціального поневолення населення України, якою скористався тоталітарний комуністичний режим.

Тобто Голодомор в Україні став соціально-гуманітарною катастрофою глобального масштабу.

Наслідком злочину геноциду, окрім фізичного вбивства мільйонів людей, стало руйнування традиційного українського устрою життя. Голод став зброєю масового біологічного знищення українців, на довгі десятиліття порушив генетичний фонд народу, призвів до морально-психологічних змін у свідомості українців. Традиційна культура та народні звичаї зазнали деформації. Голодомор повністю змінив звичний порядок господарювання на селі. На десятки років українські селяни були зведені до становища безправних колгоспників, позбавлених паспортів та пенсій.

Психологічними наслідками Голодомору стали почуття вини та сорому. Люди відчували провину за те, що не змогли врятувати рідних, сором за аморальні вчинки, які чинилися задля виживання.

Із послабленням комуністичного контролю над суспільним життям у другій половині 1980-х років відновлюється пам'ять про Голодомор. З 1993 року в Україні на державному рівні відбувається вшанування безневинних жертв Голодомору. У листопаді 2008-го в Києві було споруджено Національний меморіал жертв Голодомору. Загалом в Україні встановлено понад 7.100 меморіалів, пам'ятників та пам'ятних знаків, присвячених жертвам Голодомору.

Вшанування жертв Голодомору

Пам'ять про Голодомор стала невід'ємною частиною національної пам'яті українського народу. Щороку в четверту суботу листопада українці запалюють свічки як символ пам'яті про вбитих голодом.

У понад 40 містах 15 країн світу споруджені пам'ятники чи встановлені інші пам'ятні знаки на вшанування пам'яті жертв Голодомору.

Повідомлення учнів, підготовлені напередодні.

10 фактів про Голодомор

На думку більшості істориків, причиною виникнення в Україні та інших частинах СРСР голоду 1932-33 років стала примусова і репресивна для селян політика хлібозаготівлі, яку провадила комуністична влада.

Від голоду в Україні, відомого як Голодомор, померло, за уточненими даними, від 3 до 3,5 мільйона людей. Кількість жертв у всьому Союзі оцінюють до семи мільйонів.

Понад 20 країн визнали голод в Україні 1932-33 рр. геноцидом української нації. Однак це питання досі викликає запеклі дискусії серед істориків та політиків.

1. Геноцид

2006 року Верховна Рада офіційно визнала Голодомор 1932-33 років геноцидом українського народу. За законом, публічне заперечення Голодомору вважається протиправним, але покарання за такі дії не уточнюється. Однак серед істориків та політиків немає єдиної думки щодо того, чи можна вважати Голодомор геноцидом у юридичному значенні цього слова, закріпленому в Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього. При цьому "батько Конвенції про геноцид", доктор Рафаель Лемкін, який власне і вигадав цей термін, у 1953 році сказав, що "винищення української нації" - це "класичний приклад геноциду".

2. Кількість жертв

Ще один камінь спотикання серед дослідників проблеми – кількість жертв Голодомору. Це число вираховують, порівнюючи смертність у охоплених голодом регіонах з нормальним рівнем смертності. Через брак достовірних демографічних даних того періоду чисельність втрат серед українців оцінюють дуже по-різному: від 1,8 до 7,5 і навіть 10 млн.

3. Географія голоду

У 1932-33 роках масовий голод був також на Поволжі і Кубані (де жило багато етнічних українців), у Білорусі, на Південному Уралі, в Західному Сибіру і Казахстані. Найбільше українців загинули у сучасних Харківській, Київській, Полтавській, Сумській, Черкаській, Дніпропетровській, Житомирській, Вінницькій, Чернігівській, Одеській областях та в Молдові, яка тоді була складом УРСР. Близько 81% загиблих від голоду в Україні були українцями, 4,5% - росіянами, 1,4% - євреями та 1,1% - поляками. Серед жертв було також багато білорусів, болгар та угорців. Дослідники відзначають, що розподіл жертв Голодомору за національністю відповідає національному розподілу сільського населення України.

4. Де не було Голодомору?

За даними Станіслава Кульчицького, восени 1932 року в Україні було майже 25 000 колгоспів, яким влада висунула завищені плани хлібозаготівлі. Попри це, 1500 колективних господарств зуміли виконати ці плани і не потрапили під каральні санкції, тому смертельного голоду на їхніх територіях не було.

5. Дюранті і перша згадка в пресі

Першим про голод в СРСР повідомив англійський журналіст Малкольм Магерідж у грудні 1933 року, пише дослідник Станіслав Кульчицький. У трьох статтях в газеті Manchester Guardian журналіст описав свої гнітючі враження від поїздок Україною та Кубанню, розповівши про голод серед селян. Магерідж засвідчив масову загибель селян, однак не назвав конкретних цифр. Після першої ж його статті радянська влада заборонила іноземним журналістам їздити по вражених голодом територіях країни.

6. Офіційне визнання

Саме слово "Голодомор" вперше з'явилося в друкованих працях українських емігрантів у Канаді та США в 1978 році. У СРСР на той час історикам дозволяли лише говорити про "труднощі з продовольством", але не про голод. Із вуст партійного високопосадовця слово "Голодомор" вперше прозвучало в грудні 1987 року. Тоді перший секретар ЦК КПРС Володимир Шербицький, виступаючи на урочистостях з нагоди 70-ліття УРСР, визнав факт голоду 1932-33 рр.

7. Натуральні штрафи

У селян, які не вкладалися в плани хлібозаготівель і боргували державі зерно, конфісковували будь-яке інше продовольство. Воно не зараховувалося як сплата боргу і було лише каральним заходом. Політика натуральних штрафів мала змусити селян здати державі начебто приховане від неї зерно, якого насправді не було. Спочатку каральним органам дозволяли відбирати лише м'ясо, сало і картоплю, однак згодом вони взялися і за інші продукти тривалого зберігання.

9. Чорні дошки

У 1920-30-х роках газети регулярно публікували списки районів, сіл, колгоспів, підприємств чи навіть окремих осіб, які не виконували планів із заготівлі продовольства.

На боржників, які потрапили на ці "чорні дошки" (на противагу до "червоних дощок" – списків пошани), накладали різноманітні штрафи і санкції, аж до прямих репресій проти цілих трудових колективів. У роки голоду потрапляння села на "чорну дошку" означало вирок його жителям.

10. Канібалізм

Свідки Голодомору розповідають про випадки, коли доведені до відчаю селяни їли тіла своїх чи сусідських померлих дітей.

(Учні читають свідчення очевидців).

1. Учень.

Мені згадався 1933-й ”То ж таки був геноцид! Третина села виморено голодом за одну весну. Взагалі не було що їсти. Заварювали суху траву, їли гнилу картоплю, шукали запаси, що наносили миші, розгрібали та використовували. Був випадок, коли діти старші поїли менших. Учні сьогодні в школі були, а на завтра вже не прийшли. Я бачила, як люди пухли від голоду. Ні, то довічний Сталінів гріх, злочин, якому ніколи не буде виправдання...”

Анастасія Онисімівна Кавунник, 1927 р.н. с.Климівка

2. Учень.

Голод почався ще у 1932 р. Врожай був непоганий, але увесь хліб намолочений забрали під мітлу... В поле нікому було виходити, люди мерли, як мухи... за день вмирало до 10 душ. Не було кому ховати. Я бачила, як обабіч дороги валялися трупи. Було дуже страшно”.

Марія Никифорівна Денисенко, 1925 р.н., с.Климівка

Учитель.

”Великий голод 1932-1933 років в Україні забрав життя від 7 до 10 мільйонів невинних людей...”

Спільна заява делегацій 65 держав-членів ООН 7 листопада 2003 року.

Голодомор мовою фактів

Складовими політики Голодомору були:

- Насильне вилучення всіх продовольчих припасів

(Читають учні).

Учень.

Липень 1932 р. – влада ухвалила завідомо нереальні до виконання плани хлібозаготівель;

Учень.

Серпень 1932 р. – прийнято закон ”Про п’ять колосків”, за яким засуджували навіть дітей, які збирали колоски пшениці на полях;

Учень.

Листопад 1932 р. – запроваджено натуральні штрафи, що означало вилучення всіх харчів у селян;

Учень.

Грудень 1932 р. – примусово вивезено із колгоспів усі фонди, в тому числі і насіннєві.

Учитель.

Блокада мешканців окремих територій та всієї України:

(Читають учні)

Учень.

Листопад 1932 р. – в Україні запроваджується система голодних гетто – ”чорних дощок”. Занесення на ”чорні дошки” колгоспів, сіл і цілих районів означало їх повну ізоляцію, вилучення всього продовольства, заборону ввезення, будь-яких товарів та інші жорстокі репресії, що було рівнозначним смертному вироку їх мешканцям. Всього на ”чорну дошку” було занесено до третини сіл України;

Учень.

Січень 1933 р. – забороняється виїзд за межі України. Відповідно до директиви Сталіна території УСРР і Кубані, в той час переважно заселеної українцями, були оточені збройними законами для блокування виїзду селян ”за хлібом” в інші регіони. Таких заходів більше ніде і ніколи не застосовувалося в СРСР.

Учень

У той час, як від голоду умирали мільйони українців, влада продовжувала вивозити зерно за кордон. Також в Україні у той час на повну потужність працювали спиртзаводи, які переробляли зерно на горілку, що йшла на експорт.

Підсумки. Учитель.

Отже ви вже знаєте, що 1932-1933 роках в Україні був страшний штучно творений голод, під час якого померли мільйони українців. Чого так і називають – Голодомор. Твоя родина теж, мабуть, постраждала від голоду. Розпитай батьків, бабусю з дідусем, кого з твоїх родичів забрав голодомор.

Домашнє завдання. Заведіть зошит з назвою «Сімейна хроніка». Запишіть у ньому всіх своїх родичів: живих і тих, хто помер (зазначте дати народження і смерті) – намалюйте родинне дерево. Зробіть у зошиті нові цікаві записи про родину. Це буде ваша пам'ять, пам'ять родини. Сімейні хроніки пишуть у всьому світі.

Учитель.

На знак вшанування пам'яті невинних жертв Голодомору в останню суботу листопада з 16 години усі українці приєднуються всією родиною до всеукраїнської акції «Засвіти свічку!».

Із настанням темряви і ви засвітіть і поставте свічку на підвіконня так, щоб її було видно знадвору. Цей вогник символізуватиме нашу скорботу і пам'ять про мільйони загублених життів співвітчизників.

Україна пам'ятає!

Світ визнає!

Лунає пісня «Молитва за Україну»

